

ACTORUL ÎN FASCINANTUL TRAVALIU AL ACTULUI SCENIC — DE LA FAZA INCIPIENTĂ PÂNĂ LA CREAREA PERSONAJULUI

THE ACTOR IN THE FASCINATING SCENIC ACT OF LABOR — FROM THE INCIPIENT STAGE UNTIL THE CREATION OF THE CHARACTER

EMIL GAJU,

lector superior,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Articolul cuprinde câteva idei ce stau la baza artei actorului:

- iubirea atotcuprinzătoare, care e sentimentul de bază ce stă la temelia actului scenic: iubirea față de materialul dramatic respectiv, față de rol în special față de procesul de creare a personajului;

- presentimentul întregului (integrității). Acea senzație extraordinară, care vine ca o revelație și care conține în sine intrinsec totalitatea tuturor caracteristicilor personajului în procesul de elaborare;

- perspectiva inversă. Nu retrospectiva, ci anume perspectiva inversă: acea senzație inefabilă, că ești postat pe piscul la care trebuie să ajungi în rezultatul unei munci asidue — personajul creat integral și această stare de grație îți ajută, te călăuzește pe tot parcursul, pe tot drumul plin de greutate și capcane al travaliului scenic!

Cuvinte-cheie: travaliul scenic, actul scenic, perspectiva inversă, presentimentul întregului.

The article includes several ideas underlying acting art:

- love is the basic feeling in the scenic act process: it refers to the love for the dramatic text, love for the role, and in particular, it refers to the love for the process of creating the character;

- anticipation of the whole (of the integrity). The feeling, that comes as a revelation and which contains in itself all the characteristics inherent in the process of developing the character;

- reverse perspective. Not retrospectives, but exactly the reverse perspective: That ineffable feeling, that you are posted on the peak you have to reach as a result of hard work — the character entirely created and that state of grace helps and guides you throughout the long way of hardships and pitfalls of scenic labor!

Keywords: scenic labor, scenic act, reverse perspective, anticipation of the whole.

Scopul acestei lucrări nu este nici pe departe de a prezenta niște descoperiri fulminante, care ar răsturna concepțiile marilor înaintași sau de a desfășura o metodă nouă, absolut inedită. Vor fi înșirate unele gânduri, ce vin ca rezultat a treizeci și trei de ani de slujire cu devotament și abnegație acestei minunate arte, căreia îi zice Arta Teatrală. Este mai curând o pledoarie întru susținerea actorului ca personalitate creatoare plenipotențiară, în edificarea actului finit în arta teatrală — *spectacolul*. Am

ales acest racursiu, deoarece de ceva vreme încoace nu putem să nu observăm un fenomen peiorativ în adresa actorului — faptul de a fi tratat ca un simplu interpret.

Des observăm că actorul nu este considerat un coautor plenar, un colaborator eficient al registru-lui, ci este redus la calificativul infirm de unealtă. Părerea mea este, că doar atunci când actorul va fi tratat ca un artist creator veritabil, se vor putea obține niște rezultate, ce ar depăși orice așteptări diurne. Este adevărat, că actorul trebuie să dovedească prin fapte și prin muncă zilnică, că are tot dreptul să fie tratat ca atare. Să dovedească că el este creator de personaje- scopul suprem al artei sale. Că doar el și nimeni altul nu poate atinge acest deziderat. Evident că în legătură cu acest aspect survin mai multe cerințe. În primul rând edificarea personalității actorului. Cum bine se știe, în ascederea actorului contează și talentul, dar și o muncă enormă, ce va dura toată viața. Prin ființa personajului întodeauna va transpare personalitatea actorului, a creatorului de fapt al acestei entități scenice. În formarea personalității actorului are o mare importanță școala, instituția în care își face studiile respectivul tânăr, dar și calitatea indispensabilă de autodidact împătimit, care trebuie să-l însoțească de-a lungul întregii cariere. Nu e cazul să aprofundăm acest aspect, subliniind cât de importante sunt atât pregătirea teoretică, cât și cea practică. Cât este de necesară pregătirea intelectuală a viitorului actor. Cât e de vital ca el să îndrăgească și să înțeleagă, totodată, celelalte arte, toate domeniile de creație, pentru că din fântâna în care nu ajung vinele de apă, ce o îmbogățesc permanent, la un moment dat nu mai ai ce scoate, se oprește mișcarea și rămâne mълul. Actorul trebuie să devină un strălucit intelectual, care să fascineze prin personalitatea sa și prin creația sa mii de oameni, aducându-le bucuria savoarei estetice.

Așa că această modestă lucrare vine întru susținerea confrăților mei actori, în fascinantul lor travaliu scenic. Îi zic fascinant, pentru că numai astfel poate fi calificat acest fenomen scenic. Însăși arta actorului este rezultatul și produsul unei fascinații. Cât n-am încerca să îmbrăcăm în morfene acel inefabil sentiment — trăire a actului scenic, oricum vom rămâne la domeniul explicației, într-o zonă crepusculară, greu de explicat și de tălmăcit exhaustiv.

Ce este limpede pentru mine este faptul că la baza oricărei creații stă iubirea! Iubirea este cel mai mare dar, care ne poate veni de la Marele Creator. (Apropo, despre iubire față de arta dramatică, față de piesa abordată, față de rolul creat și neapărat, iubirea față de spectator, ne vorbește într-un mod extraordinar în lucrarea sa *Despre arta actorului* Mihail Cehov, așa că din păcate, nu-mi aparține primul în această afirmație fundamentală.) Am pornit de la acest sentiment, pentru că el trebuie să ne călăuzească din primul moment al travaliului scenic: să te îndrăgostești din prima fază de piesa pe care o citești, în general, și în special, de rolul pe care urmează să-l creezi. Desigur, sunt iminente condițiile propice pentru o astfel de abordare, condițiile adecvate în care se lecturează piesa, capacitatea de concentrare asupra materialului și efortul de a înlătura toate obstacolele, care ar diminua impactul cu piesa. Faza de *îndrăgostire* poate fi instantanee sau ca rezultat al unui efort de imaginație și fantezie (mai ales în cazul unor piese de o valoare dubioasă sau care au curențe de stil și conținut). Este foarte important ca primele impresii să fie neapărat fixate, memorate și chiar notate în caietul de rol. S-ar putea ca aceste imagini, sentimente, viziuni să nu fie păstrate intacte și nemodificate. S-ar putea ca ele să nu fie cele mai reușite și mai integre, dar pe parcursul elaborării rolurilor noi ne vom întoarce cu intermitente la aceste prime apariții și vom verifica rezultatele etapei postmergătoare în cea premergătoare. Ele ne pot servi în calitate de călăuză sau diapazon (camerton) flexibil într-o dezvoltare dinamică. Anume dinamică și nicidecum statică, anchilozată. S-ar putea ca aceste prime imagini, care apar sporadic și spontan, să fie rezultatul intuiției sau a inspirației de moment, care ne pot fi foarte utile în continuare. Ele ar putea fi parte componentă din acel conținut intrinsec al *filmului lăuntric* (*Kinolenta vnutrennih videnii* a lui S. Stanislavski.)

Insist asupra sentimentului, *îndrăgostirii* de rol, deoarece el ne aduce o stare euforică, foarte benefică și eficientă, care sporește incomensurabil calitatea *filmului lăuntric*. Calitatea imaginii poate crește direct proporțional cu intensitatea trăirii și incandescenței sentimentului.

În această fază incipientă poate apărea un element absolut aparte, care este hotărâtor în arta actorului: *presentimentul întregului* (sau *integrului*). Acest sentiment — element formator este ca o revelație instantanee. Tot rolul poate apărea în imaginația noastră, ca un concentrat suprasaturat, ca un fulger globular, care ne dă senzația, că în el se conține în formă supracondensată materia și energia rolului integrale. Este ca un imbold creator foarte puternic.

Apare senzația că toate elementele constitutive ale personajului (se are în vedere aspectul fizic, psihic, energetic, cinetic, caracteristic) se conțin în acest hiperconcentrat: rămâne ca noi metodic să desfășurăm acest ghem informațional (și emotiv în acelaș rând), descoperind cu uimire noi și noi laturi. Acest presentiment ne va fi ca un ghid, ca un for în dezvoltarea continuă de pe întreg parcursul creării rolului.

În această ordine de idei ne putem folosi de metoda *perspectiva inversă* (noțiunea îmi aparține). Deci nu retrospectiva — ci anume *perspectiva inversă*. Dacă i-am găsi imaginea vizuală în timp și în spațiu, ar trebui să ne imaginăm un pisc de munte, unde vârful lui cel mai înalt, e punctul nostru final, adică rezultatul scontat — personajul creat în toată plenitudinea sa. La capătul aceluia drum anevoios, care ascede spre înalt, spre finalitate — ne așteaptă rolul creat integral. Și dacă ne-am putea posta în ipostaza procesului finit, în personajul încarnat, am fi în stare să privim în perspectivă inversă, adică înapoi, dublându-ne în procesul finit și în actorul-personaj, care ascede spre pisc, ne-am putea crea un elan al spiritului foarte pozitivist și constructiv, care ne-ar aduce o stare de grație și creativitate iminentă. Faptul că tu întrunești senzația rolului creat, nu-ți creează o atitudine de suficiență și pasivitate distructive, ci dinpotrivă conținând în sinea sa izbânda artistică, ai bucuria străbaterii întregului parcurs la capătul căruia este cel, care, privind din perspectiva inversă, te-a îndrumat și ți-a fost călăuză. Această metodă îți aduce siguranța izbânzii artistice. Desigur, e nevoie de un efort de voință, intelectual, de imaginație, fantezie și perseverență, dar rezultatul merită toată strădania.

Etapa următoare o putem numi analitico-meditativă. Acum purcedem la o studiere aprofundată a materialului dramatic. Prospectăm, cercetăm, disecăm, analizăm totul minuțios până la cele mai mici detalii. În primul rând ne străduim să înțelegem stilul, factura, structura și specificul piesei date în general și a rolului în special. Tindem să înțelegem ideea de bază și tema acestei lucrări. Ne documentăm minuțios: studiem epoca, care este oglindită în această piesă, anturajul politico-economic, aspectul social, mediul, conceptele referențiale, morala, etica, arta, etc. Studiem toate materialele referitoare la această piesă, tot ce e scris despre respectivul dramaturg și, de dorit, tot ce a scris autorul dat. Aceasta ne va ajuta enorm, în a ne forma o impresie complexă despre piesă și dramaturg. E un travaliu absolut necesar, deoarece e obligatoriu să înțelegem piesa din interiorul ei, să-i cunoaștem tendințele, ideile și suprasarcinile ei autentice. Deoarece foarte des observăm o tendință nocivă, de a maltrata conținutul tematic și ideatic al piesei, modificându-l și mutilându-l, pentru ca în final să devină un material ce aproape nu are nimic comun cu opera autentică. Tot astfel, când tratăm un personaj, ne vom strădui să ascendem spre materialul propus de autor și nu viceversa: să-l coborâm (colorăm), să-l minimalizăm spre o abordare comodă și minoră care îl transformă în ceva insignifiant și diurn.

Principiul fundamental *cu cât mai departe de sine, cu atât mai aproape de personaj* al lui K. S. Stanislavski rămâne perfect valabil și până astăzi. Nu să-ți boțești, să-ți minimalizezi personajul până la propria micime, ci să ascezi, să crești până la înalta creație a autorului, iată care ar fi dezideratul obligatoriu la acest capitol.

În faza de documentare să nu uităm de literatura de specialitate din acea perioadă, sau de mai târziu, ce se referă la perioada dată, presa respectivă, izvoarele literare caracteristice epocii date, iconografia și desigur specificul artelor din perioada dată. Aceasta presupune o pregătire temeinică și meticuloasă — dar cine zice că e simplu?!

După ce am făcut analiza și prospectarea materialului dramatic urmează, firește, analiza personajului, sub toate aspectele: proveniența, mediul familial în care a crescut, condițiile social-politice și anturajul general din perioada respectivă, ideologia, mentalitatea, atmosfera timpului respectiv ș.a. E

foarte important ca la acest capitol să se elaboreze cu toată seriozitatea biografia personajului. Ea trebuie tratată ca un obligou și nu ca ceva minor ce trebuie efectuat doar pentru bifă. Aici avem un câmp vast, enorm pentru desfășurarea fanteziei și imaginației actoricești. Atenționăm expresii asupra unei erori deseori întâlnite: inventarea biografiei în general: s-a născut, a crescut, a făcut studii, a iubit, s-a dezamăgit, a îmbătrânit și, ca să nu-l chinuim prea mult, s-a stins. Este un exemplu cras de biografie rotată. Întotdeauna din capul locului ne vom declanșa fantezia, reieșind din specificul materialului dramatic concret, reieșind din esența personajului la care lucrăm și nu imaginăm la general. Din interiorul piesei, din nucleul, din germenii ei vom porni pe calea creării biografiei personajului, pe care urmează să-l creăm. Vom căuta pas cu pas să descoperim traseul vieții eroului nostru, să descoperim trăsături de caracter specifice doar numai lui. Cel mai important este să descoperim evenimentele cruciale din viața lui, care i-au infulețat destinul, caracterul și felul lui de a fi în general. Consider util ca să fie elucidate cu lux de amănunte câteva din aceste evenimente (care s-au petrecut la diferite etape ale vieții personajului), descriindu-le foarte amănunțit cum s-au desfășurat: secundă cu secundă, sau fotogramă cu fotogramă. Acest lucru ne va face să îndrăgim detaliul, concretețea. Este edificator faptul că acest aspect să nu fie elaborat la rece, sec, doar mental, în mod descriptiv, distant și impasibil. Totul va trece nu doar prin mintea, prin intelectul, ci și prin sufletul și inima noastră.

Totul ne va trezi sentimente și trăiri vii, ce ne privesc direct și personal. Orice detaliu ne va face să vibreze emotivitatea noastră, născând sentimente reale, verosimile și, totodată, convingătoare!... Biografia personajului va deveni ceva palpabil, sesizabil, care va trezi un proces complex și neapărat dialectic.

Un alt capitol foarte important în elaborarea rolului este descoperirea și creșterea dominantei. Pentru nimeni nu mai e un secret, că în ființa umană se conțin toate trăsăturile comune întreg neamului — Homo Sapiens. Toate calitățile și toate carențele, neajunsurile și laturile foarte proaste (inclusiv nocive), se conțin în om. În noi este încifrat întreg arsenalul tuturor aspectelor și manifestărilor omenesti. Este adevărat, că aceste trăsături și calități la diverși indivizi sunt prezente în diferite cantități și proporții. Acum depinde de fiecare persoană în parte cum poate să-și stăpânească pornirile nocive și cum poate să-și dezvolte și să-și pună în practică calitățile și laturile bune ale sale.

Miza noastră în acest procedeu se bazează pe dictonul *Nimic ce-i omenesc, nu mi-e străin*. De aceea e foarte important, ca încă din faza incipientă a elaborării rolului, să elucidăm care este dominantă lui. Adică reieșind din germenii (esența) personajului să clarificăm care este trăsătura de bază, calificativul dominant al acestui personaj. Este zgârcit, avar, egoist, egolatriu, invidios, meschin, gelos, desfrânat, imoral sau tandru, suflet înalt, creator, sublim, înălțător, generos, iubitor etc. Desigur vom analiza de fiecare dată personajul în toată complexitatea sa. Nu-l vom cataloga niciodată după principiul simplist: pozitiv-negativ sau alb-negru. Întotdeauna vom căuta să descoperim cât mai multe aspecte și trăsături, conducându-ne după principiul de aur: *Dacă e bun, descoperă unde e rău; și dacă e rău, află în ce e bun!*. Dar insistăm, că dominantă este una definitorie. Această dominantă o vom extrage din sinele nostru, din matricea noastră ancestrală. Zi de zi, la fiecare repetiție vom acționa germenii acestei dominante, pe care îl conținem intrinsec în ființa noastră, raliindu-l și pliiindu-l la esența și conceptul rolului pe care îl elaborăm. Pas cu pas această dominantă va crește, se va structura, va lua amploare și va căpăta proporția necesară personajului dat. La un moment dat această dominantă va deveni directorie, adică va dirigi, va dirija cu toate celelalte elemente constitutive ale rolului. După un efort intelectual, psihic și energetic, această dominantă se va impune instantaneu, nimerind în circumstanțele și împrejurările dictate de situația dramatică și va funcționa după principiul reflexului condiționat! De la o zi la alta această dominantă va căpăta claritate și forță reală, devenind un procedeu foarte eficient în acest fascinant travaliu al actorului — crearea personajului!